

GYÁSZMUNKA GYIMESI ÉVÁÉRT

1945–2011

Az élettől félt. Nem a haláltól. Hogy is van ez? Hiszen harcos volt. Alig ismertem nála bátrabb embert. Egy okos, őszinte posztumusz interjúban bevallja – ehhez kell ám bátorság! –, hogy „*Én mozgalmárnak születtem, de sose lennék politikus!*” Félreértették, üldözték persze azok, akik ellen harcolt, de még azok is, akikért harcolt. Ő is félreértette magát. Azt hitte, hogy nem politizál, csak gondolkozik. Tanít. Könyveket ír, másféléket, mint a többiek. Nem titkolja, hogy hívó. Kiáll az igazságért. Igazságokért, melyek egy különös nyilvánosság, a politikai rendőrség és a Szabad Európa Rádió s mondjuk, még néhány rettegve rádiózó édes titka volt. Mert nyilvánosság nem volt. Néhányadmagával Gyimesi Éva nyilvánosságot akart teremteni. Zavaros körülmények között, zavaros eszközökkel. A kenyérért sorban állók, akiket megértett, mert ő is sorba állt a család kenyéréért, aligha olvastak egy sort is tőle, s aligha értették volna, amit olvasnak. De amit mondott Gyimesi Éva, az érthető volt: „*Ami ebben a társadalomban irtózatos, hogy mennyire nem nevezük nevén a dolgokat.*” Ő nevén nevezte még az alkoholizmusát is. Megmagyarázta, hogy mi az és milyen. A temetésén hajléktalan külsejű embereket is láttam, soványak voltak és szomorúak, elhúzódtak a gyászoló gyülekezet elegáns elitjétől. Alighanem Éva élete mélypontjainak társai lehettek, akik tisztelték, s akiről így beszélt egy reménykedő pillanatában: „*Hajléktalan, nyomorgó emberek közé járva kezdtem el felépülni...*” Emlékszem, lelkesen mesélte, hogy milyen derék emberek, hogy küzdenek magukkal azért, hogy visszafogadja őket a társadalom. Melyik társadalom? Milyen társadalom?

Az, amelyikben Éva sem találta a helyét, a tudós professzorasszony, akit a nyolcvanas években éjjel-nappal figyeltek, fenyegettek, mert ellenállt, a rendszerváltás után pedig hol kitüntették, hol legyalázták mindennek. „*Én a világra vagyok kíváncsi*” – mondta, és magyarságába a horizonttágítás gesztusával fogadta be különböző eredetű felmenőit. Tudta magáról, hogy nehéz ember, hibái voltak és bűntudata, mérhetetlen és kielégítetlen szeretetigénye. Meg tudná valaki mondani, hogy ebben a frusztrált, csekély önismeretű társadalomban ki tehet róla, hogy ez a rendkívüli képességű asszony nem hitt magában?

Lelki ökonómiájában nem volt hely a gyűlölet számára. Haragudni tudott, nagyon is. De ismerte és szívesen gyakorolta a megbocsátás örömét.

Megértésének azért voltak határai. A transzszilvanizmust károsnak tekintette, Gaál Gábort elítélte, akárcsak Szabédit: nem tudta elfogadni, „*magánöngyilkosságnak*” nevezte az utóbbi csalódását és menekülését a halálba. Vajon a magáét, amelyikre régen készült, éppen ő, aki szeretett és tudott nagyon pontos fogalmakkal dolgozni, hogyan minősítette? Megkövezte magát, mint a bibliai bűnösöket a közösségük. Az erdélyi hagyományban vagy mitizáljuk, vagy megtapossuk nagyjainkat. Az anyaországban sincs ez másként? Vagy legyintsünk, hogy ez is vidéki örökség? De miért? Nincs józan mérték? Vagy hiányzik a kritikai szellem kiegyensúlyozott méltányos-

sága? Tény, hogy Gyimesi Éva behozott az irodalomról való gondolkodásunkba egy modern, európai hangot, igényt, szemléletet. A kortárs gondolkodás irányzatait – már ami és amennyi belőlük eljutott hozzánk – hasznosította szellemesen, kreatívan az itteni kortárs poétika elemzésében: kevesen tettek a hetvenes, nyolcvanas években annyit a dogmák, a provincializmus ellen, az ideológiának alárendelt mű és művész védelmében, mint ő. Tudást adott. Nem volt hajlandó duzzogva behúzódni az önsajnálát bizalmatlan szellemi gettójába, sem pedig heroizálni azt a tűrhetetlen állapotot, hogy szimbolikus gesztusokkal pótoljuk a hiteles versenyképességet, a munkát. Létrehozta a kolozsvári Láthatatlan Kollégiumot, ahol élvezet volt tanulni és tanítani. A „láthatatlanok” ma már nagyon is láthatók: sorra jelennek meg könyveik, egyetemi oktatók, szerkesztők, alkotó emberek. Továbbadják, amit kaptak, korosztályról korosztályra, mind szélesebb körben. Bár azon a lelkes kezdeti szinten ezt a sokat ígérő munkát folytatni nem lehetett. Példáját mutatta mégis annak az egyetemeszménynek, annak az oktatási formának, egyéniségalakításnak, annak a minőségigénynek biztosított keretet és bizonyította eredményességét, amelyet elitoktatásnak neveznek, ki rosszállóan, ki józan elégtétellel, s amely nélkül semmilyen szinten nem lehet tudást adni és kapni. Amikor húsz éve ésszerű érvekkel bizonyította Gyimesi Éva, hogy versenyképes értelmiséget nem lehet kinevelni megfelelő szellemi és anyagi tőke nélkül, s ennek még sajnós nem vagyunk birtokában – először hangzottak el azok az ellenséges hangok, amelyek aztán elkísérték odáig, ahol a legmélyebb a Szamos vize. 1989 novemberében, amikor Tőkés László már Szilágymenyőben, kényszerlakhelyen volt családotul, egy délelőtt Éva bejött a *Korunk* szerkesztőségébe, kihívott engem és Kántor Lajost, és megkérdezte, adjuk-e a nevünket egy tiltakozáshoz a törvénytelen eljárás ellen. Habozás nélkül igent mondtunk. A SZER másnap – harmadnap? – közölte hallgatóival a szöveget és a tiltakozók nevét.

Ki hitte volna, hogy a mentőakció kezdeményezőjét majd a „nemzetfóbia” vádjával illeti éppen az, akiért családos emberek kenyerüket, szabadságukat kockáztatták? Igaz, azóta sok víz lefolyt a Szamoson.

Szilágyi Júlia